

دفاع هوشمند

(در نظام دفاعی جمهوری اسلامی ایران)

تألیف:

دکتر خسرو حسینی

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

تهران - ۱۳۹۷

سرشناسه	: حسنلو، خسرو، ۱۳۴۳-
عنوان و نام پدیدآورنده	: دفاع هوشمند (در نظام دفاعی جمهوری اسلامی ایران)، خسرو حسنلو.
مشخصات نشر	: تهران، چاپ روزنه (انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی)، ۱۳۹۷
مشخصات ظاهری	: ۳۸۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۵۶-۸۶-۲ : ۲۵۰۰۰۰ ریال
فهرست نویسی	: فیا.
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۳۶۹-۳۸۰.
موضوع	: دفاع ملی — ایران
موضوع	: Military readiness -- Iran
موضوع	: امنیت ملی — ایران — نوآوری
موضوع	: National security -- Technological innovations -- Iran
موضوع	: نظریه نظامی — ایران
موضوع	: Military doctrine -- Iran
موضوع	: استراتژی نظامی
موضوع	: Military strategy *
موضوع	: ایران — نیروهای مسلح — نوآوری
موضوع	: Iran -- Armed forces -- Technological innovations
شناسه افزودن	: دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی. انتشارات
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۷ ح ۵ ۹ الف / ۸۵۳ UA
رده‌بندی دیویی	: ۳۵۵/۰۳۳۰۵۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۰۶۶۶۰۰

دفاع هوشمند (در نظام دفاعی جمهوری اسلامی ایران)

تألیف: دکتر خسرو حسنلو

ویراستار: محسن آقایی

صفحه‌آرا: مجتبی امینی

نوبت چاپ: اول - بهار ۱۳۹۷

ناشر: انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۲۵۶-۸۶-۲

قیمت: ۲۵۰۰۰۰ ریال

همه حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است.

انتشارات دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی

نشانی انتشارات: تهران. ضلع شمالی بزرگراه شهید بابایی، بعد از اتوبان هنگام،

دانشگاه و پژوهشگاه عالی دفاع ملی و تحقیقات راهبردی، انتشارات دانشگاه عالی دفاع ملی

نشانی اینترنتی: www.sndu.ac.ir

تلفن ۲۲۹۷۰۳۴۳

فهرست مطالب

۱۷	دیباچه
۲۱	فصل اول: نگره (نظریه یا تئوری) چیست؟
۲۳	مقدمه
۲۴	۱-۱. نگره (نظریه یا تئوری) چیست؟
۲۶	۱-۲. نگره یا نظریه چگونه ساخته می‌شود؟
۲۸	۱-۲-۱. روش نظریه‌پردازی داده بنیان (بنیاد یا بنیادی)
۲۹	۱-۲-۲. روش تعریف روش نظریه‌پردازی داده بنیان
۳۱	۱-۲-۳. فرآیند و مراحل انجام روش نظریه‌پردازی داده بنیان
۳۷	فصل دوم: هوش و هوشمندی چیست؟
۴۰	مقدمه
۴۰	۲-۱. واژه‌شناسی «هوش» و «هوشمندی»
۴۱	۲-۲. تعاریف هوش و هوشمندی
۴۳	۲-۳. گونه‌شناسی هوش و هوشمندی
۴۳	۲-۳-۱. هوش و هوشمندی در طبیعت
۴۴	۲-۳-۲. هوش مصنوعی و مجازی
۴۷	۲-۳-۳. هوش و هوشمندی انسانی و گونه‌های آن
۷۸	۲-۴. ابعاد هوشمندی
۷۸	۲-۵. هوشمندی در آیات و روایات
۷۹	۲-۶. طرح‌واره و برداشت کارکردی از مفهوم هوش و هوشمندی
۷۹	الف. طرح‌واره نظام اندیشه در خصوص هوش و هوشمند
۸۰	ب. برداشت کارکردی (تعبیر و تعریف عملیاتی) از هوش و هوشمندی
۸۳	فصل سوم: قدرت هوشمند چیست؟
۸۵	مقدمه
۸۶	۳-۱. مفهوم قدرت یا توان
۸۹	۳-۲. مفهوم قدرت سخت
۸۹	۳-۳. مفهوم قدرت نرم
۹۹	۳-۴. مفهوم قدرت هوشمند
۱۰۲	۳-۵. برداشت کارکردی از مفهوم قدرت و قدرت هوشمند

فصل چهارم: چالش‌های هوشمند کدام‌اند؟ ۱۰۵

مقدمه ۱۰۸

۴-۱. مفهوم چالش و چالش‌های هوشمند ۱۱۰

۴-۲. مفهوم تهدید ۱۱۲

۴-۲-۱. مفهوم تهدید سخت ۱۱۳

۴-۲-۲. مفهوم تهدید نرم ۱۱۳

۴-۲-۳. مفهوم امنیت نرم ۱۱۵

۴-۲-۴. مفهوم تهدید هوشمند ۱۱۶

۴-۱-۵. برداشت کارکردی و داده‌های بخش تهدید ۱۱۸

۴-۳. شناسایی مفهوم جنگ، جنگ‌های آینده و جنگ هوشمند ۱۲۰

۴-۳-۱. مفهوم عمومی جنگ، جنگ سخت ۱۲۰

۴-۳-۲. مفهوم جنگ‌های آینده ۱۲۳

۴-۳-۳. مفهوم جنگ نرم ۱۲۹

۴-۳-۴. جنگ هوشمند و انواع آن ۱۳۳

۴-۳-۵. نسل‌های جنگ (دوران تفکر جنگ) ۱۳۶

۴-۴. طرح‌واره و برداشت داده‌ها ۱۴۶

الف: طرح‌واره نظام اندیشه در خصوص جنگ هوشمند ۱۴۶

ب: برداشت کارکردی از جنگ هوشمند ۱۴۶

فصل پنجم: رهیافت چیست؟ ۱۴۹

مقدمه ۱۵۱

۵-۱. واژه‌ی رهیافت ۱۵۳

۵-۲. انگاشت‌هایی از رهیافت (تعابیر) ۱۵۳

۵-۳. برداشت‌ها و واگویی‌های رهیافت (تعاریف) ۱۵۴

۵-۴. اهداف و منظور رهیافت‌ها ۱۵۵

۵-۵. کارکردهای رهیافت‌ها (وظایف رهیافت‌ها) ۱۵۶

۵-۶. گونه‌های رهیافت و دسته‌بندی (انواع و اقسام) ۱۵۷

الف: آیین‌ها (رسوم و طریقت) و اصول آیینی (داکترین) ۱۵۹

ب: سیاست ۱۶۱

ج: راهبرد (استراتژی) ۱۶۵

د: ترفند (تاکتیک) ۱۶۸

۱۶۹	ه: فن و فناوری (تکنیک و تکنولوژی)
۱۷۱	و: طرح (پلان)
۱۷۴	ز: برنامه (پروگرام)
۱۷۶	ح: صحنه نامه (سناریو)
۱۷۷	ط: رهنامه، نقشه راه (رود مپ)
۱۷۹	۵-۷. ارتباط رهیافت‌ها باهم (شبکه رهیافت‌ها)
۱۷۹	الف: شبکه‌ی رهیافت‌ها
۱۸۱	ب: مقایسه سطوح رهیافت‌ها
۱۸۲	۵-۸. جمع‌بندی شناخت مفهوم رهیافت‌ها
۱۸۵	فصل ششم: رهیافت‌های دفاعی و نظامی هوشمند چیست؟ و نمونه‌ها (مصادیق) آن کدام‌اند؟
۱۸۷	مقدمه
۱۸۸	۶-۱. هوشمندی در تدوین اصول آیینی نظامی (دکترین‌های نظامی)
۱۸۹	۶-۲. هوشمندی در سیاست‌گذاری و سیاست دفاعی
۱۹۲	۶-۳. هوشمندی در راهبردها و دفاع نظامی
۱۹۳	۶-۴. هوشمندی در ترفندهای دفاع نظامی
۱۹۴	۶-۵. دسته‌بندی رهیافت‌های دفاعی و رهیافت‌های هوشمندانه
۱۹۴	۶-۵-۱. رویکرد تهاجمی
۱۹۴	۶-۵-۲. رویکرد تدافعی
۱۹۴	۶-۵-۳. رویکرد بازدارنده
۱۹۵	۶-۵-۴. رویکرد هم‌اوردجویی (رقابتی)
۱۹۶	۶-۵-۵. رویکرد گفتمان (رایزنی یا دیپلماسی هوشمندانه دفاعی)
۲۰۲	۶-۵-۶. رویکرد هم‌زیستی و همکاری
۲۰۲	۶-۶. نمونه‌هایی از رهیافت‌های هوشمندانه
۲۰۳	۶-۶-۱. رهیافت هوشمند جنگ دانش و فناوری محور
۲۱۵	۶-۶-۲. رهیافت هوشمند جنگ‌های شبکه محور (تورها)
۲۱۸	۶-۶-۳. رهیافت هوشمند جنگ‌های سایبری
۲۲۴	۶-۶-۴. رهیافت هوشمند جنگ ادراکی و شناختی
۲۲۶	۶-۶-۵. رهیافت هوشمند جنگ ناهمگون و دفاع ناهمگون
۲۳۲	۶-۶-۶. رهیافت هوشمند دفاع بدون کنش (غیرفعال) و پدافند بی‌کنش (غیرعامل)
۲۳۳	۶-۶-۷. رهیافت هوشمند تأثیر محوری (جنگ اثربخش)

۲۴۵	۶-۷. ارتباط و برهمکنش رهیافت‌های هوشمند
۲۴۵	۶-۷-۱. ارتباط و برهمکنش رهیافت‌های اثربخش و ناهمگون
۲۴۶	۶-۷-۲. ارتباط و برهمکنش رهیافت‌های اثربخش و شناختی
۲۴۷	۶-۸. برداشت داده‌ها از فصل ششم
۲۴۹	فصل هفتم: دفاع، هوشمندی دفاعی و دفاع هوشمند چیست؟ و چه ویژگی‌هایی دارند؟
۲۵۲	مقدمه
۲۵۲	۷-۱. مفهوم دفاع
۲۵۳	۷-۱-۱. واژه‌شناسی دفاع
۲۵۴	۷-۱-۲. ناشت‌هایی از دفاع (تعابیر)
۲۵۵	۷-۱-۳. برداشت، واگرایی‌های دفاع (تعاریف)
۲۵۵	۷-۱-۴. اهداف و چارچوب‌های دفاع (مقصود و منظور دفاع)
۲۵۷	۷-۱-۵. رده‌بندی دفاع سطوح دفاع
۲۵۹	۷-۱-۶. دسته‌بندی و گونه‌شناسی دفاع (تقسیم‌بندی دفاع)
۲۶۳	۷-۱-۷. ویژگی‌های مفهوم دفاع
۲۶۶	۷-۲. مفهوم هوشمندی دفاعی
۲۶۷	۷-۳. مفهوم «دفاع هوشمند»
۲۶۸	۷-۳-۱. هدف و منظور دفاع هوشمند
۲۶۸	۷-۳-۲. ابعاد دفاع هوشمند
۲۶۹	۷-۳-۳. اجزاء و عناصر دفاع هوشمند
۲۷۰	۷-۳-۴. مؤلفه‌های دفاع هوشمند
۲۷۱	۷-۳-۵. عوامل مؤثر دفاع هوشمند
۲۷۲	۷-۳-۶. شاخص‌های دفاع هوشمند
۲۷۳	۷-۳-۷. فرایند و فراگرد دفاع هوشمند
۲۷۴	۷-۳-۸. کارکرد دفاع هوشمند (ویژگی‌های کارکردی)
۲۷۶	۷-۳-۹. ویژگی‌های اساسی دفاع هوشمند
۲۷۷	۷-۳-۱۰. گونه (انواع) و نمونه‌های دفاع هوشمند
۲۸۳	۷-۳-۱۱. برداشت و تعریف دفاع هوشمند
۲۸۶	۷-۳-۱۲. دفاع هوشمند در آیات قرآن
۲۹۳	۷-۳-۱۳. دفاع هوشمند در احادیث و روایات
۲۹۵	۷-۳-۱۴. دفاع هوشمند در بیانات حضرت امام خمینی (ره)

۳۹۷	۷-۳-۱۵. دفاع هوشمند در بیانات حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
۳۰۲	۷-۳-۱۶. دفاع هوشمند در دفاع مقدس
۳۰۵	فصل هشتم: نظام دفاعی هوشمند چه ویژگی‌هایی دارد؟
۳۰۷	مقدمه
۳۰۸	۸-۱. شناخت مفهوم سامان و سامانمند (نظم و نظام)
۳۰۸	۸-۱-۱. واژه‌شناسی سامان و سامانمند (نظم و نظام)
۳۰۹	۸-۱-۲. واگروه‌های سامان و سامانمندی (تعاریف نظام)
۳۱۰	۸-۱-۳. انگاره‌های سامان و سامانمندی (تعمیر نظام)
۳۱۸	۸-۲. مفهوم سامانه (سیستم)
۳۱۹	۸-۲-۱. واژه سامانه (سیستم)
۳۲۰	۸-۲-۲. نگاشت‌هایی از مفهوم سامانه (تعمیر سیستم)
۳۲۰	۸-۲-۳. برداشت و واگروه‌هایی از سامانه (تعاریف سیستم)
۳۲۲	۸-۲-۴. هدف و مخرجات سامانه (سیستم‌ها)
۳۲۳	۸-۲-۵. دسته‌بندی سامانه‌ها بر اساس میزان هوشمندی
۳۲۳	۸-۲-۶. رتبه‌بندی سامانه‌ها بر اساس میزان هوشمندی
۳۲۵	۸-۲-۷. رابطه سامان، سامانه و زیر مجموعه آن‌ها
۳۲۶	۸-۳. مفهوم نظام‌های دفاعی و دفاع نظامی
۳۲۷	۸-۳-۱. ارکان دفاع نظامی
۳۲۸	۸-۳-۲. اجزاء (مؤلفه یا عناصر) دفاع نظامی
۳۳۲	۸-۳-۳. سامانه (سیستم) و شبکه‌های دفاعی
۳۳۴	۸-۴. نقش و جایگاه هوشمندی در نظام دفاعی و دفاع نظامی
۳۳۴	۸-۴-۱. مفهوم نقش
۳۳۵	۸-۴-۲. مفهوم جایگاه
۳۳۷	۸-۵. برداشت داده‌های بخش هشتم
۳۳۹	فصل نهم: نگره (نظریه) دفاع هوشمند چه می‌گوید؟
۳۴۲	مقدمه
۳۴۲	۹-۱. چرایی نظریه‌ی پردازی دفاع هوشمند
۳۴۳	۹-۲. رویکردهای نظریه‌ی دفاع هوشمند
۳۴۵	۹-۳. چارچوب نظری دفاع هوشمند
۳۴۶	۹-۴. کلان طرح نظریه دفاع هوشمند

۳۴۷	۹-۵. مدل مفهومی نظریه‌ی دفاع هوشمند
۳۴۸	۹-۶. انگاره‌های نظریه دفاع هوشمند
۳۵۰	۹-۷. برداشت کارکردی از نظریه دفاع هوشمند
۳۵۳	فصل دهم [سخن پایانی]: گسترش دریافت‌های همگانی و یکسان...
۳۵۵	مقدمه
۳۵۶	۱۰-۱. دریافت‌های همگانی یکسان (مفاهیم مشترک)
۳۵۷	۱۰-۲. دریافت همگانی یکسان از دفاع هوشمند
۳۶۱	۱۰-۳. دریافت یکسان از رهیافت و رویکردهای دفاع هوشمند
۳۶۲	۱۰-۴. پیشنهادها
۳۶۵	۱۰-۵. سخن پایانی
۳۶۷	فهرست منابع و مآخذ
۳۶۹	منابع فارسی
۳۷۸	منابع لاتین
۳۸۰	سایت‌های اینترنتی

دیباچه

جهان سامانه‌ای هوشمند است و با گذر زمان به سمت هوشمندتر شدن پیش می‌رود. به نظر می‌رسد با گذر زمان، مفاهیم قدرت، تهدید، امنیت، جنگ، دفاع و... دوره‌های تطور و تکاملی را پشت سر گذارده و هوشمندتر شده‌اند. امروزه شاهد ظهور مفاهیم جدید با عناوین «سامانه هوشمند»، «شبکه‌های هوشمند»، «سیاست هوشمند»، «قدرت هوشمند»، «تهدیدات هوشمند»، «جنگ هوشمند» و ... هستیم که ابعاد و زوایای پیچیده‌ای را از خود به نمایش گذاشته‌اند.

در این وضعیت، گسترش آشفته‌گی‌ها (طیف تلاطم‌ها) شامل: بی‌نظمی‌ها، تنش‌ها، چالش‌ها و آشوب‌ها در آینده به شدت هوشمندتر و مهلک‌تر خواهند بود. عدم شناخت این آشفته‌گی‌های گسترده هوشمند در حوزه نظامی، باعث ایجاد عدم توازن و تناسب راهبردی میان مقوله دفاع و آشفته‌گی‌های هوشمند خواهد شد. مسئله اساسی، این است که «نظام دفاعی کشور نیازمند شناسایی رهیافت‌های دفاعی هوشمندانه‌ای است؛ تا علاوه بر رویارویی با این آشفته‌گی‌ها، از برنامه‌های دشمن پیش‌گرفته و مشکل عدم تناسب راهبردی دفاع و این نوع آشفته‌گی‌ها را در زمان حال و آینده برطرف سازد». از آنجاکه اتخاذ رهیافت‌های هوشمندانه برای رویارویی با گستره آشفته‌گی‌های هوشمند، نیازمند مبانی نظری دقیقی است.

هدف این نوشتار، «دستیابی به نظریه‌ای (نگره) است که توانایی تقویت هوشمندی دفاعی در برابر طیف گسترده آشفته‌گی‌های هوشمند را داشته باشد». (واژه‌ی نگره در فرهنگ واژگان فارسی جایگزین نظریه است) برای رسیدن به این هدف از «روش نظریه‌پردازی داده بنیان» استفاده شده است. در مسیر پژوهش به پرسش‌های: نظریه‌ی «دفاع هوشمند» چیست؟ و ویژگی‌های اساسی «دفاع هوشمند» کدام است؟ پاسخ داده شد. همچنین محورهای اصلی پژوهش در سه موضوع خلاصه شده است.

موضوع نخست؛ «هوش و هوشمندی نوین» است که عنصری برجسته و تأثیرگذار است.

موضوع دوم؛ «آشفته‌گی‌های هوشمند» که شامل: (تنش، چالش، رقابت، تهدید، کشمکش، شورش، براندازی، فروپاشی، درگیری و جنگ‌های هوشمند) می‌باشد.

موضوع سوم؛ مفهوم و ویژگی «دفاع هوشمند» است که به‌عنوان یک نگره‌ی دفاعی اثربخش ارائه شده و با مؤلفه‌های رهیافتی (شامل؛ سیاست، راهبرد، ترفند و... هوشمند)، رفتاری (شامل؛ مدیریت و فرماندهی)، ساختاری (شامل؛ سازمان و شبکه) و ابزاری معرفی می‌شود. این پژوهش به ابزار و ادوات دفاعی (تسلіحات، تجهیزات و مهمات) هوشمند نپرداخته است.

از آنجاکه در این نوشتار، مفهوم «دفاع هوشمند» به‌صورت یک نگره (نظریه یا تئوری) ارائه شده است. لازم دیدیم در فصل نخست، مفهوم نگره و روش نگره پردازی را توضیح دهیم.

پس از ارائه انواع تعاریف (مفهومی، ساختاری، کارکردی و فرآیندی) تعریف نهایی دفاع هوشمند چنین معرفی شده است. «دفاع هوشمند: دفاعی همه‌جانبه است؛ که ثمره همگرایی رهیافت‌های دفاعی خودی (دانش و آگاهی مغربی، شناخت محور، تأثیر محور، غیرعامل، ناهمگون) و به دنبال همگرا کردن آسیب‌های دیگر با کسب تأثیر و نفوذ راهبردی و بازدارندگی از کمترین کنش‌ها در مناسب‌ترین حوزه برای رویارویی با آشفته‌گی، چالش و جنگ‌های هوشمند می‌باشد.»

در همین راستا، نظریه یا نگره دفاع هوشمند؛ چنین تعریف شده است: «منظومه‌ای تبلور یافته از مفاهیم مشترک دفاعی که برآمده از اندیشه دفاع همه‌جانبه (حضرت امام ره) و هوشمندی دفاعی (مقام معظم رهبری) است؛ که با هم‌افزایی قدرت‌های مادی و معنوی (قدرت هوشمند) و همگرایی رهیافت‌های دفاعی (دفاع شناخت محور، دفاع تأثیر محور، دفاع ناهمگون، دفاع غیرعامل، دفاع دانش و آگاهی محور) نسل نوین دفاعی را شکل می‌دهد. این نسل نوین دفاعی، فراگیر (چندبعدی، فراحوزه‌ای) و متعالی (معنوی، عادلانه،

مشروع) بوده و به دنبال کسب تأثیر و نفوذ راهبردی و بازدارندگی از کمترین کنش‌ها در برابر آشفتگی، چالش و جنگ‌های هوشمند می‌باشد.

امید است دستاوردهای این پژوهش موجب کشف رویکرد و رهیافت‌های نجات‌بخش و بدیع، برای نیروهای مسلح نظام مقدس جمهوری اسلامی شوند.

«وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ» (سوره عنکبوت آیه ۶۹)

و آنان که در راه ما با جان و مال جهد و کوشش کردند آن‌ها به راه معرفت و لطف خویش هدایت می‌کنیم و همیشه خداوند یاور نیکوکاران است.

اِنَّهٗ وَلِیُّ التَّوْفِیْقِ

www.ketab.ir